Çocuğunuzun hangi kusurunu değiştirmek isterdiniz?

Andrew Solomon, ağırlıklı olarak siyaset üzerine yazan bir psikolog. Önceki yıllarda dünyanın depresyon atlasını çıkararak büyük bir iş yapmıştı. Şimdi "Armut Dibine Düşmeyince" adlı hacimli eseri duruyor önümde. Daha ilk sayfalardan âşık olduğum bu kitabı anlatacak söz bulamıyorum. Aldığı sayısız önemli ödül bir yana, Time'ın "En iyi 100 kitap" listesine şimdiden girmesi de gösteriyor ki yalnız değilim. Anlayacağınız, Solomon'a soracağım sorular vardı, sordum...

Gülenay BÖREKÇİ
gborekci@htgazete.com.tr

Bir eleştirmen, Andrew Solomon'un YKY'den çıkan "Armut Dibine Düşmeyince" adlı kitabı için "Ötekiliğin zarif bir anatomisi" demiş. Başka bir eleştirmenin, "Her on yılda bir ortaya çıkabilecek türden anıtsal bir eser" yorumu da dikkat çekici. Nobel Fizyoloji/Tıp Ödüllü Eric Kandel ise, "Toplumdaki farklı kimlik gruplarına ilişkin kavrayış, empati ve akıl dolu zihin açıcı bir deneyim" tarifini yapmış.

Kitap, Solomon'un 10 yıl boyunca 300 küsur aileyle yaptığı bire bir görüşmelerden oluşuyor. Bu ailelerin hepsi çocuklarının kendilerine benzeyeceğini umuyormuş ama öyle olmamış, çocukların hepsi ailelerinden radikal bir şekilde farklıymış. Kimi üstün zekâlı, kimi Dawn sendromlu, kimi cüce, kimi sağır dilsiz, kimi otistik, kimi eşcinsel olan bu çocuklar arasında suça eğilimli olanlar da varmış. Columbine Lisesi Katliamı suçlularından Dylan Klebold'un ailesiyle bile konuşmuş. Amacı, bu ailelerin toplumun geneline hatta kendilerine bile benzemeyen çocuklarıyla yaşadıklarını öğrenmek, bu yaşadıklarının onları nasıl "büyüttüğünü" öğrenmekmiş. "Onlarla konuşurken, sevgi ve şefkatin neleri başarabileceğine; tıbbın bizi bir örnekleştirme çabalarına karşın çeşitliliğimizi, zenginliğimizi korumak adına verdiğimiz evrensel mücadeleye şahitlik ettim" diyor. Aklımda kalanlardan biri şu: En ıstırap çeken bireylerin, tecavüz sonucu hamile kalıp doğurmak zorunda kalan annelerin çocukları olduğunu söylüyor. Andrew Solomon'u buldum ve aklımdaki soruları sordum...

■ "Sevgi aile kurmaya yetmez" diyorsunuz...

Sevgi ailelerin çok ihtiyaç duyduğu şey ama yeterli değil. Bir ailenin temelinde, karşılıklı özen ve yardımlaşma olmalı. Aile kurmak kolay değildir; çok çalışmayı, çocuklarınızın ihtiyaçlarını karşılamayı, onlara şefkatli davranmayı, kimliklerine saygılı olmayı, özgüvenlerini inşa etmelerine yardım etmeyi gerektirir. Çocuklarınızı eğitirken, onlara hayatlarının sonraki dönemlerinde ayakta durabilmeleri adına fırsatlar sunmalısınız. Evet, sevgi sadece iyi bir başlangıç olabilir...

■ Kitabınız için sıra dışı çocukları olan 300'den fazla aileye gitmişsiniz. Bu ailelerin çocukları dahi, otistik, şizofren, cüce yahut eşcinsel... Kaç kategori açtınız?

Başta 50 kategori açacaktım ama çoğunu eledim, sonunda 12 kategori kaldı. Körlük ve sağırlık için iki ayrı kategori açabilirdim mesela, çünkü çok farklı kültürel anlamları olduğunu biliyordum ama sadece birini almayı tercih ettim. İlk bölümü, engel ya da hastalık olarak görülen durumlara, ikinci bölümü ise sosyal farklılıklara ayırdım. Görüştüğüm, konuştuğum aileler rehberim oldu; çok şaşırtıcı hikâyeler dinledim onlardan.

■ Ne öğrendiniz bu insanlardan?

Her şeyden önce, hayatta esnek olmak gerektiğini öğrendim. Sıra dışı çocukları olması bazı ailelerin dağılmasına sebep olurken bazılarında ebeveynleri birbirlerine daha da sıkı bağlamıştı. Onları bir araya getiren şeyin ne olduğunu görmek istedim. Zor deneyimleri kolaylaştırmanın, onların altında ezilmemenin en iyi yolu, yaşadıklarınızda anlam aramak, bulmak... Bu kitabı yazarken, çocuklarımızı oldukları gibi kabul etmemiz ve gelişim süreçlerinde yanlarında olmamız gerektiğini daha iyi anladım. Alışılagelmiş klişe mutluluk tarifi, kesinlikle tek mutluluk tarifi değil. Farklı olanı tedavi edip normalleştirmeye çalışmak ya da görmezlikten gelerek dışlamak yerine, insan çeşitliliğinin güzelliğini, kıymetini fark etmek zorundayız.

■ Aileler en çok hangi hataları yapıyor?

En yaygın hata, farklılıkları tıbbi olarak iyileştirmeye çalışmak. Evet, elbette çocuğunuz cüce olarak doğmuşsa, omurga sıkışması problemi vaktinde yapılan bir ameliyatla tedavi edilebilir. Öte yandan şizofreni öyle değil. Cücelerin tek sorunu uzun insanlar için yaratılmış bir düzenle başa çıkmakken, şizofrenlilere karşı inanılmaz önyargılı davranılıyor. Sıra dışı çocuğu olan aileler, umutsuzca onları kendilerine benzetmeye çalışmak yerine, değişmeyi göze almalı. Sıra dışı bir çocukla geçirilecek bir hayatın eksik ya da trajik olacağı önyargısı da var toplumda. Farklı bir hayat olacağı açık ama mutlu günler de yaşayacaklar.

■ Çocukken siz farklılıkla ilgili bir sorun yaşadınız mı?

Çocukluğum ve gençliğim boyunca kendimi yetersiz ve küskün hissettiğimi, eşcinsel kimliğimi talihsizlik olarak algıladığımı hatırlıyorum. Utanç duyuyor, kendimi gizliyor ve olduğumdan farklı biri gibi görünmeye çalışıyordum. Öğrenilirse artık kimse beni sevmeyecek gibi geliyordu. Keşke anlayışlı bir çevrede büyüseydim! "Farklı" sayılan çocuklar için çaba göstermemin sebebi bu.

■ Bir eşcinsel evlilik yaptınız ve halihazırda iki baba, üç anne, beş ebeveyn ve dört çocuktan oluşan alışılmadık bir aileniz var, bu sorun yaratmıyor mu? Sonuçta, "Birlikten kuvvet doğar ama işin içinde çok fazla aşçı varsa yemek bir şeye benzemez" gibi bir söz var kitabınızda...

Bu sorunun net cevabı yok. Bugün bir şey söylerim, yarın başka bir şey. (Gülüyor.) Ama her şey yolunda... Kalabalık bir aileyiz; çocuklardan hangisinin hangi ebeveynle, ne kadar kalacağı ya da nasıl bir okula gideceği gibi konularda farklı görüşlerimiz olsa da önemli olan, temel ahlaki değerlerde fikir birliğine varmamız. İlk yıllar daha çok tartışma çıkıyordu ama artık sakin ve huzurluyuz. John ile ben, George'la harika vakit geçiriyoruz. George ile Blaine birbirlerini çok seviyor. Yaşça daha büyük olan Oliver ve Lucy ise küçük kardeşlerine karşı hep çok iyi ve şefkatli.

■ Farklılığın en zor biçimleri hangileri?

Dediğim gibi, özellikle şizofreni çok zor bir rahatsızlık. Kişiyi kalıcı bir biçimde ve uzun süreli harap ediyor ve haliyle bir ebeveyn için bu durum yıpratıcı olabiliyor. Tabii bununla hayranlık uyandıran bir kuvvetle başa çıkanlar var. Yine de bence en zoru, suçluların, cinayet işlemiş kişilerin ailelerinin yaşadıkları. Yardım edenleri olmuyor, tüm yükü kendileri taşıyorlar.

■ Ailesiyle tamamen uyum içinde yaşayabilen birimiz yok bence. Hepimiz bir biçimde farklıyız...

Deneyimlerim haklı olduğunuzu söylüyor, kimse tam olarak istediği çocuğa sahip olamıyor. Bu kaçınılmaz bir şey, çocuklarımız her zaman bizden farklı olacaklar. Onların kişiliklerini ve bizim kafamızdaki resme uymadıklarını kabul etmemiz kolay olmayabilir. Neticede herkesin normal algısı kendine göre ve bir insan için normal olan başka biri için sapkınlık olabilir. Ebeveyn olarak bize düşen, çocuklarımızın bizden farklı birer yetişkin olacağını baştan kabullenmek...

■ "Normal" kavramına inatla sarılmak bize tam olarak nasıl zarar verir?

Normalliğe takıntılı olmamalı, algımızı esnetmeliyiz. Bir örnek vereyim... Otistik çocukların yardıma muhtaç, yaralı bireyler olduğu varsayılıyor. Oysa birçoğu, kendilerine has düşünce biçimleri olan ve hepimizden daha yüksek kavrayış becerisine sahip insanlar. Mutlu olmalarını istiyorsak, korumak adına karşılarına engeller çıkarmak yerine, kendi düşünce sistemleriyle yaşamalarını sağlamalıyız. Normal anlayışımızı genişletirsek, hem biz daha mutlu oluruz hem de dünyayı daha güzel bir yer haline getirebiliriz.

Kusurlarımız, farklılıklarımız aslında cennetimiz olabilir mi?

■ Kitabınızın başındaki söz mükemmel, okuyunca gözlerim doldu. Gerçekten kusurlarımız, cennetimiz mi?

Kesinlikle öyle. Hiçbirimizin çocuğu mükemmel değil, hepsi bir ölçüde kusurlu. Karşınızda bir melek belirip size çocuğunuzu bir üst versiyonuyla değiştireceğini, yani yerine daha güzel, zeki, karizmatik ve zarif olanını bırakacağını söylese, kabul eder miydiniz?

■ Çocuğum yok ama olsa, bunu kabul etmezdim.

Neden biliyor musunuz, çünkü çocuklarımızı oldukları gibi, kusurlarıyla seviyoruz. Bu kusurların varlığı, bizim sevgimizi test ediyor, güçlendiriyor. Hem kusursuz bir çocuğun ebeveyne ihtiyacı olur muydu? Mevlânâ, "Işık yaradan girer" derken haklı. Bütün kusurlar iyidir demiyorum. Yine de onların bizi birbirimize yaklaştırdığına inanıyorum.

■ Columbine Katliamı'nın faili Dylan Klebold'un ailesiyle de görüştünüz. O görüşme size ne kazandırdı?

İnsanın en kötü şeyi yapmış olsa da çocuğunu sevmeye devam ettiğini gördüm. Ayrıca suç unsurunun mutlaka ailelerin hataları sonucunda ortaya çıkmadığını anladım. Bu tür suçlular söz konusu olduğunda ailelerini suçlayanlar çok adaletsiz davranıyor. Ben, tüm yaşananlara rağmen Klebold'ların olağanüstü birer ebeveyn olduğunu düşündüm. Şu var, harika çocuklarım olmasına rağmen, günün birinde korkunç bir şey yapma ihtimalleri yok değil. Bunu hayal etmek bile acı veriyor ama meseleyi iyi tarafından görelim: Bu ihtimalin varlığı beni daha iyi bir ebeveyn yapıyor.

Sıra dışı çocuklar için hayat Doğu'da mı kolay, Batı'da mı?

■ Amerika'daki farklı çocuğun ebeveyni olmakla daha az gelişmiş bir ülkedeki farklı çocuğun ebeveyni olmak arasında fark var mı?

Batı'da sağlık hizmetleri, eğitim, sosyal destek gibi kaynakların daha gelişmiş olması, sıra dışı çocuklar üzerinde dönüştürücü bir etki yaratabiliyor. Ayrıca bireyci Batı toplumlarının aksine, kolektif bir bakış açısı taşıyan Doğu toplumlarında farklılıkların daha fazla problem yarattığı kesin. Öte yandan, Doğu toplumlarında aile bağları daha güçlü, bu da sıra dışı bir çocuk için harika bir şey. Zaten tanık olduğum kadarıyla o ülkelerde farklı çocuklar mucizevi bir şekilde daha fazla desteklenip korunuyor. Anlayacağınız, ortada evrensel bir sorun var. "İnsan, beklentilerinin boşa çıkmasına ve farklılıklarına rağmen, çocuğunu nasıl sevebilir?" sorusunun cevabı her yerde aynı.